



El treballador indígena i la reforma de l'Esquerra: Una conversa amb Álvaro García Linera

PER MARCELLO MUSTO
SOCIALISME

Marcello Musto conversa amb el vicepresident a l'exili Álvaro García Linera sobre marxisme i revolució

Nascut a Cochabamba el 1962, Álvaro García Linera era molt jove quan es va apropar al Marxisme i als conflictes del poble Aimara per primera vegada. Va mudar-se a Mèxic, on es va graduar en Matemàtiques a principi dels vuitanta, i es va deixar influir pels moviments de la guerrilla de Guatemala, que lluitaven pels drets de la població indígena. Després de tornar a Bolívia, va convertir-se en un dels fundadors de l'Exèrcit Guerriller Túpac Katari, una organització política que combinava la lluita de classes marxista amb els principis kataristes d'emancipació indígena. Reu en una presó de màxima seguretat durant els anys 1992 i 1997, va ensenyar sociologia i va convertir-se en un intel·lectual de renom. Més endavant, va formar part del Movimiento al Socialismo (MAS) d'Evo Morales, que l'ha portat a ser, des de 2006, Vicepresident de l'Estat Plurinacional de Bolívia. És una de les principals veus de l'esquerra llatinoamericana, i entre les seves obres trobem *Forma valor y forma comunidad de los procesos de trabajo* (1995) i *La potencia plebeya* (2008). La nostra conversa amb ell se centra en la situació de les forces progressistes a Bolívia i altres parts del món.

Marcello Musto: El teu compromís polític ve marcat pel fet de saber que la majoria d'organitzacions comunistes llatinoamericanes eren incapaces d'arribar a totes les classes populars i que jugaven un paper de mers espectadors. A Bolívia, per exemple, la confiança que tenien en un esquemàtic i economista Marxisme-Leninisme va evitar que reconeguessin l'especificitat de la qüestió indígena i la col·loquessin al centre de la seva activitat política. Veien els pobles indígenes com a un grup de petits burgesos camperols que no tenien potencial revolucionari. Com vas adonar-te que era necessari construir alguna cosa radicalment diferent de l'esquerra que existia aleshores?

Álvaro García Linera: A Bolívia, el menjar el produïen grangers indígenes, les cases i els edificis els construïen obrers indígenes, els carrers els netejaven els indígenes, i l'elit i les classes mitjanes els tenien confiança perquè cuidessin els seus fills. Tot i això, ^

l'esquerra tradicional semblava encegada i només s'ocupava dels treballadors de les grans indústries, sense tenir en compte la seva identitat ètnica.

Font: Wikipedia – Bjorn Eriksson

Tot i que eren molt importants a les mines, eren una minoria en comparació amb els obrers indígenes, que eren discriminats i durament explotats. Des de finals dels setanta, la població Aimara va organitzar grans mobilitzacions en contra de la dictadura i els governs democràtics posteriors. Ho van fer orgullosos de la seva llengua i els seus símbols, organitzant-se a través de comunitats federades de camperols i impulsant el naixement d'una nació amb lideratge indígena. Va ser un moment de descoberta social.

Com hi vas reaccionar?

Anava a escola en aquell moment i aquella insurgència índia em va impressionar molt. Semblava clar que el discurs de l'esquerra tradicional sobre la lluita de classes, centrat només en obrers i burgesos, era unilateral i insostenible. Havia d'incloure temes indígenes i tractar de la comunitat agrícola, o de la propietat col·lectiva de la terra com a base de l'organització social. A més a més, per tal d'entendre les dones i els homes que formen la major part del país i que demanen una història i un lloc diferents al món, era necessari aprofundir més en l'aspecte etniconacional del problema dels pobles oprimits. I per això, l'esquematisme dels llibres de text marxistes semblava totalment inadequat.

inadequat. Això em va dur a cercar altres referències, des d'una col·lecció d'idees indianistes a les de Marx, els escrits del qual sobre la lluita anticolonial i la comunitat agrícola russa han enriquit la seva anàlisi sobre les nacions oprimides.

Amb el temps, la complexitat del tema de la transformació social, que és molt important en la teva activitat i pensament polítics, s'ha convertit en una qüestió essencial per a totes les forces progressistes. Com que la visió del proletariat com a única força capaç de derrocar el capitalisme s'ha debilitat, i el mite de l'avantguarda revolucionària s'ha dissolt, quin hauria de ser el nou punt de partida de l'esquerra?

El problema de l'esquerra tradicional és que ha confós el tema de «la condició del proletariat» amb un tipus històric específic de treball assalariat que s'ha estès per tot i s'ha convertit en una condició material arreu. No és cert que el món del treball estigui desapareixent, mai no hi ha hagut tants treballadors al món, a cada país. Però aquest gran creixement del treball global ha arribat en un moment en què tots els sindicats i estructures polítiques s'estan separant. Ara més que en qualsevol moment de principis del segle XIX, la condició de la classe obrera és una condició del i pel capital. El món dels treballadors, però, s'ha tornat més complex, híbrid, nòmada i desterritorialitzat. Paradoxalment, en una època en què tots els aspectes de la vida humana s'han mercantilitzat, tot sembla que passi com si ja no hi hagués treballadors.



Quin és el caràcter dels conflictes socials avui dia? Les dificultats que les organitzacions polítiques i sindicals troben a l'hora d'organitzar treballadors immigrants, insegurs i poc preparats, són gaire diferents de les que existien al segle XX, durant l'època del fordisme?

La nova classe obrera no està unificada pel que fa a temes laborals. No té la força encara per a fer-ho, i potser encara falta molt perquè la tingui. Les mobilitzacions socials ja no es fan centrades en l'acció de la classe obrera, sinó barrejant diversos sindicats, sectors, temes i de maneres flexibles, fluïdes i que van canviant. Estem parlant de noves accions col·lectives que han originat els treballadors, encara que, en moltes ocasions, el que en surt siguin altres temes, com ara conglomerats socials o grups demanant drets a la salut pública, l'educació o el transport públic, en lloc de parlar sobre identitat laboral.

En lloc de reprovar aquestes lluites perquè les formes són diferents a les del passat, l'esquerra hauria de fer cas a aquesta societat híbrida i heterogènia, sobretot per entendre les lluites actuals i posar-les al costat d'altres en un nivell local, nacional i internacional. El tema del canvi segueix el treball viu: treballadors que venen de diverses maneres el seu poder laboral. Però els mètodes, discursos i identitats són molt diferents dels que coneixíem al segle XX.

Amb tota la complexitat social d'avui dia, creus que cal repensar el concepte de classe?

Les classes, identitats, col·lectius mobilitzats no són abstraccions: són formes d'experiència col·lectiva sobre el món que s'han construït a gran escala. Tal com van agafar formes contingents ara fa cent anys, ho tornen a fer ara amb mètodes mai vistos i rutes sorprenents, amb causes que són molt diverses de les del passat. No hauríem de confondre el concepte de classe social, una manera de classificar la gent estadísticament basant-nos en la seva propietat, recursos, accés a la riquesa, entre d'altres, amb les maneres reals d'agrupar-se junts basant-se en afinitats comunes, llocs de residència, problemes compartits i característiques culturals. Aquest és el moviment real de la mobilitzada construcció de classes, que només coincideix excepcionalment amb les convergències exhibides en dades estadístiques.

Sovint cites Antonio Gramsci. Com d'important han estat els seus pensaments envers les teves decisions polítiques?



Gramsci ha estat imprescindible per al desenvolupament del meu propi pensament. El vaig començar a llegir quan era molt jove, quan els seus escrits circulaven entre un cop d'estat i un altre. D'aleshores ençà, a diferència d'altres textos que inclouen anàlisis econòmiques o formulacions filosòfiques més centrades en l'estètica del llenguatge que en la realitat, Gramsci m'ha ajudat a desenvolupar una nova perspectiva. Parlava de temes com la llengua, la literatura, l'ensenyament o el sentit comú, que, tot i que semblin temes secundaris, són els que realment teixeixen la vida quotidiana dels individus i determinen les seves percepcions i inclinacions polítiques col·lectives.

Font: Flickr – Thierry Erhmann

Des de llavors, he rellegit Gramsci i sempre m'ha ensenyat coses noves, sobretot referents a la formació molecular de l'estat. Estic convençut que Gramsci és un pensador indispensable per la renovació del Marxisme avui dia.

Pel que dius, és obvi que la manera de relacionar-te amb Marx – que coneixes molt bé i sobre qui has escrit molt – és molt diferent de la del Marxisme soviètic. Creus que un nou gir al Marx de les preguntes i dubtes, que s'ha trobat als seus últims manuscrits inacabats, podria ser més profitós que les afirmacions que apareixen als seus llibres i pamflets publicats?

El Marxisme dels llibres de text sempre m'ha semblat inadequat. Així doncs, vaig prendre la iniciativa d'indagar també en autors inspirats per la ideologia indígena. ^

així com altres marxistes i un altre Marx que em parlava d'identitats socials híbrides. Així vaig descobrir el Marx que em va ensenyar sobre la lluita colonial, que parlava de comunitats agrícoles, que intentava assentar el tema de les nacions oprimides amb fonaments sòlids – el Marx menys conegut, més plural i que es feia més preguntes que no pas respostes tenia. Van ser aquestes preguntes que em van permetre, amb els anys, llegir de manera diferent la *Grundrisse*, *els manuscrits de 1861-1863* i *El capital* i trobar-hi elements de la lògica genètica del capitalisme, que altres autors d'abans i després de Marx no van saber entendre.

En els últims quatre anys, gairebé a tota Llatinoamèrica, els governs que han arribat al poder prenen exemple de les ideologies reaccionàries i intenten reimposar un sistema econòmic neoliberal. L'elecció de Jair Bolsonaro al Brasil és el cas més alarmant. Aquest gir tan brusc durarà gaire?

Crec que el problema més gran per a la dreta global és que no té escrit el seu futur. Els estats que predicaven la litúrgia del mercat lliure ara construeixen ara murs contra els immigrants i els bens, com si els seus presidents fossin senyors feudals moderns. Aquells que demanaven privatitzacions ara volen l'atenció dels països que havien denigrat, esperant que els salvin de la càrrega de deutes. I aquells que van donar suport a la globalització i van parlar d'un món que al final seria un de sol s'aferren ara al pretext de la «seguretat continental».

Vivim en un estat de caos planetari, on és difícil preveure com seran els drets llatinoamericans en un futur. Optaran per la globalització o el proteccionisme? Seguiran polítiques de privatització o d'intervenció? Ni tan sols ells tenen la resposta a aquestes preguntes, atès que naveguen per un mar de confusió i només poden expressar el que veuen a curt termini. Aquestes forces de la dreta no representen un futur en el qual la societat llatinoamericana pugui confiar-li les seves expectatives a llarg termini. Ans al contrari: ens porten un augment d'injustícies i desigualtats. L'únic futur tangible que poden oferir a les noves generacions és un futur d'ansietat i incertesa.



Font: Wikipedia – Ministerio de Cultura de la Nación Argentina

En moltes parts del món, la forta davallada dels partits polítics tradicionals ha anat de la mà del naixement de noves forces polítiques que, de maneres diferents, desafien la globalització neoliberal i l'ordre existent. El «mercat lliure» ja no es veu com a sinònim de desenvolupament i democràcia, com es veia equivocadament després de la caiguda del món de Berlín, i el debat sobre alternatives al capitalisme està generant, un cop més, un interès considerable. Què hauria de fer l'esquerra llatinoamericana per donar la volta a les coses i obrir un nou cicle de participació i emancipació política?

Hi ha les condicions per al desenvolupament d'un nou escenari progressista que va més enllà del que s'havia aconseguit la dècada passada. En aquest context de gran incertesa, hi ha espai per propostes alternatives i una orientació col·lectiva cap a nous horitzons, basada en la participació real de la gent i la superació (ecològicament sostenible) de les injustícies socials.

La gran feina de l'esquerra, per tal de superar els límits i els errors del socialisme del segle XX, és trobar un nou horitzó que ofereixi solucions a les preguntes reals que preocupen la gent. Donaria un nou «principi d'esperança» – o el nom que li vulguem donar – que promouria la igualtat, la llibertat social i els drets i el poder universals així com la base per a l'autodeterminació col·lectiva.

